

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาของประชาชาติเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากการศึกษาเป็นรากฐานอันสำคัญที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านเทคโนโลยีและจริยธรรม เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ทำคนให้มีความสามารถอย่างสมดุล สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ให้ความรู้ที่ทำให้ประชากรของประเทศสามารถปรับตัว แก้ไข ปัญหาอันหลากหลายในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความสามารถที่จะริเริ่ม พัฒนาตน ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนประเทศชาติให้ก้าวหน้า (ไพศาล ไกรสิทธิ์, 2541 : 1) และช่วยให้หลุดพ้นจากความยากจนข้นแค้น ความโง่เขลาเบาปัญญาและเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การศึกษาจึงเป็นสิ่งที่จะต้องทำ และเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยเยาวชน ซึ่งเป็นความหวังของชาติ (เสนห์ จามริก, 2533 : 1) ในการพัฒนา ทรัพยากรของมนุษย์การศึกษาจะทำหน้าที่ฝึกฝนคนให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ ทั้งในระดับที่ใช้สมองและกำลังกายให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532 : 31) ดังจะเห็นได้จากความมุ่งหมายและหลักการตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (ราชกิจจานุเบกษา , 2542 : 5) ดังนั้นสถานศึกษาหรือโรงเรียนจะต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งถ่ายทอดความรู้ด้าน ต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้องดีงาม (ดารา ทีปะปาล, 2538 : 1-2)

นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ยังได้กล่าวถึงการจัดการศึกษา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้ดังนี้ พัฒนาคนให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรง คิด เป็น ทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิถีคิดอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบวินัย

ชื่อสัตย์สุจริต และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาผสมผสานให้เกิดความสมดุลในการยกระดับคุณภาพชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544 : 38) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาภาคบังคับ ได้ตระหนักและเล็งเห็น ความสำคัญของการพัฒนา และการจัดการศึกษาตามกรอบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ขึ้น โดยกำหนดแนวทางเพิ่ม ประสิทธิภาพการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้สถาบันต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่มี คุณภาพอย่างทั่วถึง และเสมอภาค มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่ หลากหลาย พัฒนาระบบการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ไปเร่งให้ สามารถตรวจสอบได้ทั้งด้านคุณภาพและมาตรฐาน รวมทั้งการพัฒนาครู ผู้บริหารสถานศึกษาและ บุคลากรทางการศึกษาเข้าสู่ระบบใหม่ ทั้งนี้เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเยาวชน และ ประชาชนไทยให้มีศักยภาพในการแข่งขันระดับนานาชาติบนเวทีโลกและสังคมไทยให้เป็นสังคม ความรู้ (Knowledge – Based Society) และสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) แต่ถึงอย่างไร ก็ตาม ในปัจจุบันสถานศึกษาหรือโรงเรียนของรัฐยังมีความแตกต่างกันมากในหลายประการ ซึ่งมีทั้ง นโยบายการบริหาร และพฤติกรรม การบริหาร คุณภาพของครูและบุคลากร เป็นต้น ซึ่งปัจจัยดังกล่าว ย่อมส่งผลให้โรงเรียนเหล่านั้น มีประสิทธิผลต่างกัน

โรงเรียนในอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนโรงเรียนที่รับผิดชอบ 55 โรงเรียน 4 สาขา ผู้บริหาร 55 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนจำนวน 8 กลุ่มโรงเรียน ซึ่งมีพื้นที่หลากหลาย ทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่ทุรกันดาร รวมทั้งชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งการบริหารงานโดยใช้นโยบาย และเกณฑ์เดียวกัน ผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับรางวัลดีเด่นในระดับกลุ่ม และระดับอำเภอ จำนวน 20 โรงเรียน ระหว่างปีการศึกษา 2543 - 2545 น่าจะเป็นผู้ที่มีประสิทธิผลการจัดการศึกษาของ โรงเรียนได้ผลสำเร็จดี สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลได้ตรงตาม เป้าหมายจนเป็นที่เชื่อถือของชุมชนได้

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง ซึ่งสามารถใช้เป็นข้อมูล ประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายในการพัฒนาผู้บริหารและโรงเรียน ตลอดจนเป็นการขยาย ขอบเขตการศึกษาภาวะผู้นำทางการศึกษาอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร โรงเรียนที่จะนำไปพัฒนา ตนเอง ด้วยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารเพื่อให้การบริหาร โรงเรียนเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูโรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีต่อประสิทธิผลการจัดการศึกษา
3. ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนตามความเหมาะสม และเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารในการพัฒนาตนเองและโรงเรียน เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัยมีดังนี้

1. ประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น อยู่ในระดับปานกลาง
2. ประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น จำแนกตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ไม่แตกต่างกัน
3. ปัจจัยด้าน โรงเรียน ปัจจัยด้านผู้บริหาร และปัจจัยด้านครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผล การจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย

ขอบเขตเนื้อหา

1. ศึกษาเฉพาะประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2543 – 2545

2. ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2543 – 2545

3. ประสิทธิผลการจัดการศึกษา จะศึกษาองค์ประกอบดังต่อไปนี้

3.1 ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน

3.2 ความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียน

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ จะใช้การประเมินประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จะใช้ตัวบ่งชี้หลายตัว และจะอาศัยตัวแบบของเบนนิส ด้วยตัวบ่งชี้ ซึ่งมีแนวการวิจัยว่าประสิทธิผลขององค์การสามารถวัดด้วยตัวบ่งชี้ 2 ประการ คือ ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน และความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียน

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาระดับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนครั้งนี้ ศึกษาจากผู้บริหาร และครู โรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2543 – 2545 โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้บริหารโรงเรียนดีเด่นได้แก่ ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ และผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น

ในระหว่างปีการศึกษา 2543 – 2545 จำนวน 40 คน

2. ครูผู้สอนได้แก่ ครูผู้สอนที่ปฏิบัติการสอนร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น ในระหว่างปีการศึกษา 2543 – 2545 จำนวน 250 คน

กลุ่มตัวอย่าง

1. ผู้บริหารในการวิจัยครั้งนี้ จะใช้ประชากรทั้งหมด จำนวน 40 คน

2. ครูผู้สอน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage Random Sampling) จากครูผู้สอนในโรงเรียนของผู้บริหารดีเด่นจำนวน 152 คน โดยอาศัยเกณฑ์การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ของเครจซี่ และ มอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607 – 610)

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2546 – 30 กันยายน 2546 รวมระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการทั้งสิ้นจำนวน 6 เดือน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรต้น ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยด้านโรงเรียน ได้แก่ ขนาดโรงเรียน อัตราส่วนระหว่างครูต่อนักเรียน และประเภทของโรงเรียน

1.2 ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์การบริหาร และภาวะผู้นำการบริหาร คือภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)

1.3 ปัจจัยด้านครูผู้สอน ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ความพึงพอใจของครู ความสามัคคีของครู และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู

2. ตัวแปรตาม คือประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2543 – 2545 ประกอบด้วย

2.1 ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.2 ความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียน

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ศึกษา คือ โรงเรียนอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นสถานที่ปฏิบัติงานของผู้บริหารดีเด่น ระหว่างปีการศึกษา 2543 – 2545 จำนวน 20 โรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประสิทธิผลการจัดการศึกษา หมายถึง ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน และความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมภายนอก และสนองตอบต่อสภาพการณ์ใหม่ๆ

ความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและคณะครูในโรงเรียนที่ร่วมกันปรับปรุงการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม

ภายนอกโดยการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานภายในโรงเรียนให้สนองตอบต่อสภาพการณ์ใหม่ ๆ ทั้งในด้านนวัตกรรม ความเจริญเติบโต และการพัฒนาความสามารถในการปรับปรุงการจัดการศึกษา ของโรงเรียนนี้ โดยพิจารณาจากการยอมรับของครูต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมทั้งความรวดเร็ว และความกระตือรือร้นของครูที่จะพัฒนาการเรียนการสอนตลอดจนผลสัมฤทธิ์ของครูที่ได้รับจากการปรับปรุงหรือพัฒนาด้านการบริหารโรงเรียน

ความสามารถในการบูรณาการภายในโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของผู้บริหารและ คณะครู ในการประสานพลังความรู้ความสามารถและน้ำใจ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีบรรยากาศในการสื่อความหมายและการแก้ไขความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรม สามารถปฏิบัติภารกิจ ได้ราบรื่นจนบรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนในการจัดการศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ อาจารย์ใหญ่ และ ผู้ช่วยผู้บริหาร ที่ได้รับการประเมินจากกลุ่มโรงเรียน และจากสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเป็น ผู้บริหารโรงเรียนดีเด่น ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ระหว่างปีการศึกษา 2543 – 2545

ครู หมายถึง ครูผู้สอนที่ปฏิบัติการสอนร่วมกับผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น ระหว่างปี การศึกษา 2543 – 2545

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษา หมายถึง ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัย ด้านผู้บริหารและปัจจัยด้านตัวครู ที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการจัดการศึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนดีเด่น

1. ปัจจัยด้านโรงเรียน ได้แก่ ขนาดโรงเรียน อัตราส่วนระหว่างครูต่อนักเรียน และ ประเภทของโรงเรียน

1.1 ขนาดโรงเรียน หมายถึง สภาพทางกายภาพของโรงเรียน ที่กำหนดตามจำนวน นักเรียนทั้งหมดในโรงเรียน ปีการศึกษา 2543 – 2545 โดยใช้เกณฑ์แบ่งขนาดโรงเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งกำหนดดังนี้

ขนาดเล็ก 60 – 120 คน

ขนาดกลาง 121 – 300 คน

ขนาดใหญ่ 301 – 720 คน

1.2 อัตราส่วนระหว่างครูต่อนักเรียน หมายถึง จำนวนนักเรียนหารด้วยจำนวนครู โดยคิดอัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครูหนึ่งคน

1.3 ประเภทโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนในอำเภอแม่แตง ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ตามเกณฑ์การแบ่งของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ประเภทที่ 1 โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนระดับก่อนประถมศึกษา และระดับประถมศึกษา

ประเภทที่ 2 โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

2. ปัจจัยด้านผู้บริหาร ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ประสบการณ์การบริหาร และภาวะผู้นำการบริหาร

2.1 ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดที่ผู้บริหารได้รับ แบ่งเป็น ผู้บริหารที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และอื่น ๆ

2.2 ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ระยะเวลาที่บรรจุเข้าทำงานเป็นครู

2.3 ประสบการณ์การบริหาร หมายถึง ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารนับตั้งแต่เริ่มเป็นผู้ช่วยผู้บริหาร ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน

2.4 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง ผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) และภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership)

2.4.1 ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leadership) หมายถึง ภาวะผู้นำ ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ ความสนใจ การคล้อยตาม การมุ่งความสัมพันธ์เป็นรายคน และการกระตุ้นการใช้ปัญญา

2.4.2 ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) หมายถึง ภาวะผู้นำ ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ การให้รางวัลตามสถานการณ์ การบริหารแบบวางเฉย และการบริหารแบบปล่อยตามสบาย

3. ปัจจัยด้านครู ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ความพึงพอใจของครู ความสามัคคีของครู และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู

3.1 ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดที่ครูได้รับ แบ่งเป็นครูที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และอื่น ๆ

3.2 ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง ระยะเวลาบรรจุการทำงานเป็นครูครั้งแรก

3.3 ความพึงพอใจของครู หมายถึง ความรู้สึกของครูที่อยากทำงาน ในโรงเรียน มีความสุขกับรายได้ สวัสดิการและสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป

3.4 ความสามัคคีของครู หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของครูในโรงเรียน ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงาน เกิดขวัญกำลังใจที่จะทำงานและร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

3.5 การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู หมายถึง การที่ครูในโรงเรียนได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ทั้งทางอารมณ์ วัสดุ สิ่งของ ข่าวสาร โดยได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาและโรงเรียน (ผู้บริหาร)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่